

Muistio

25.2.2026

VN/5137/2022
VN/5137/2022-MMM-332

Oikeusministeriölle

Maa- ja metsätalousministeriön lausunto valmiuslakityöryhmän mietinnöstä

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa esitetään ehdotuksessa laajennettavaksi koskemaan myös julkista hallintotehtäviä hoitamaan perustettuja tai siihen lailla velvoitettuja yhteisöjä siltä osin kuin ne hoitavat julkisia hallintotehtäviä. Esitysluonnoksen taloudellisia vaikutuksia koskevassa osiossa sivulla 146 todetaan, että ”käytännössä muutos olisi kuitenkin vaikutuksiltaan suhteellisen vähäinen johtuen siitä, että valtaosaa laajennuksen piirissä olevista yhteisöistä koskee jo varautumisvelvollisuus erillislainsäädännön nojalla. Tehtävä olisi kuitenkin uusi esim. Suomen 54 paliskunnalle ja yli sadalle kalatalousalueelle, joille tulisi uutena velvollisuus muun muassa valmiussuunnitelman laatimiseen ja ylläpitämiseen. Siltä osin, kun uudistuksesta kuitenkin aiheutuisi välittömiä kustannuspaineita julkista hallintotehtävää hoitaville yhteisöille, niillä olisi erityissäännösten nojalla mahdollisuus hakea varautumiseen rahoitusta huoltovarmuusrahastosta.”

Maa- ja metsätalousministeriö katsoo, että varautumisvelvollisuuden ja siihen sisältyvän valmiussuunnitelmaa koskevan velvollisuuden ei tulisi koskea sellaisia julkisoikeudellisia yhteisöjä kuin esimerkiksi paliskunnat. Kyse on tietyn alueen poronmistajien muodostamista yhteisöistä, jotka paitsi harjoittavat elinkeinotoimintaa myös päättävät poronhoidon hallintoon liittyvistä poronhoito-laissa määritellyistä asioista yhdessä. Myös paliskunnan asioita hoitava johto koostuu poronhoitajista, eikä paliskunnilla ole siten varsinaista hallinto henkilöstöä toisin kuin viranomaisilla ja tavanomaisesti muilla julkisia hallintotehtäviä hoitavilla yhteisöillä. Tämä huomioon ottaen paliskuntiin ei tulisi kohdistaa uusia hallinnollisia velvollisuuksia kuin erityisen perustellusta syystä, eikä esityksessä ole esitetty tällaista syytä. Myös riistahallinto-laissa (158/2011) tarkoitettujen riistanhoitoyhdistysten sekä kalastuslaissa (379/2015) tarkoitettujen kalatalousalueiden osalta voidaan todeta, että niiden käytössä olevat taloudelliset resurssit ovat pienet eikä niillä pääsääntöisesti ole palkattua henkilökuntaa eikä esim. toimitiloja, minkä vuoksi myöskään niihin ei tulisi kohdistaa uusia hallinnollisia velvollisuuksia. Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että vaikka ehdotetun 6 §:n 2 momentin 9 kohdan perusteluissa todetaan, että riistanhoitoyhdistykset eivät olisi laissa tarkoitettuja varautumisvelvollisia, ne ovat lailla julkista hallintotehtävää hoitamaan perustettuja tai siihen lailla velvoitettuja yhteisöjä ja ne hoitavat julkisia hallintotehtäviä.

3 luku. Poikkeusolojen ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

MMM esittää 11 §:ään seuraavaa muutosta:

11§ Poikkeusolojen edellytykset

Postiosoite Postadress Postal Address Valtioneuvosto	Käyntiosoite Besöksadress Office	Puhelin Telefon Telephone	Faksi Fax Fax	s-posti, internet e-post, internet e-mail, internet
PL 23 00023 Valtioneuvosto	Snellmaninkatu 1 A Helsinki	0295 16001 +358 295 16001		

Poikkeusoloina voidaan tämän lain mukaan pitää:

- 1) Suomeen kohdistuvaa aseellista tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavaa hyökkäystä ja sen välitöntä jälkitilaa;
- 2) Suomeen kohdistuvaa huomattavaa aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhkaa;
- 3) suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä vaarantavaa ihmisen toiminnasta tai luonnonilmiöstä johtuvaa erityisen vakavaa onnettomuutta tai muuta siihen vaikutuksiltaan ja luonteeltaan rinnastuvaa poikkeuksellista tapahtumaa, sen välitöntä uhkaa tai jälkitilaa;
- 4) väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuvaa erityisen vakavaa tapahtumaa tai uhkaa, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat;

45) hyvin laajalle levinnyttä ja vaikutuksiltaan ihmisten henkeä ja terveyttä erityisen vakavasti vaarantavaa tartuntatautia;

5 6) sellaista

- a) julkisen vallan päätöksentekokykyyn;
- b) rajaturvallisuuden tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen;
- c) välttämättömien sosiaali- ja terveydenhuollon tai pelastustoimen palvelujen saatavuuteen;
- d) energian, veden, elintarvikkeiden, lääkkeiden tai muiden välttämättömien hyödykkeiden saatavuuteen;
- e) väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin taikka välttämättömien maksu- ja arvopaperipalvelujen saatavuuteen;
- f) yhteiskunnan kriittisten liikennejärjestelmien toimivuuteen; tai
- g) edellä a–f alakohdassa lueteltuja toimintoja ylläpitävien tieto- ja viestintätekniisten palvelujen tai tietojärjestelmien toimivuuteen kohdistuvaa välitöntä uhkaa, toimintaa, tapahtumaa taikka näiden yhteisvaikutusta, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti ja laajamittaisesti estyvät tai lamaantuvat tai joka muulla näihin vakavuudeltaan rinnastuvalla tavalla erityisen vakavasti ja olennaisesti vaarantaa yhteiskunnan toimintakykyä tai väestön elinmahdollisuuksia.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua tilannetta voidaan pitää poikkeusoloina kuitenkin vain, jos sen hallinta vaatii yhden tai useamman III osassa säädetyn lisätoimivaltuuden käyttöönottoa.

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

MMM esittää, että 41 § 2momenttiin lisätään Ruokavirasto:

41 § *Palvelussuhteen ehdoista poikkeaminen*

(1 mom.)

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja poikkeuksia voidaan soveltaa valtioneuvoston asetuksella säädettävässä laajuudessa:

- 1) ministeriöissä,
- 2) Puolustusvoimissa,
- 3) Rajavartiolaitoksessa,
- 4) poliisitoimessa,
- 5) Maahanmuuttovirastossa,
- 6) sosiaali- ja terveyspalveluissa
- 7) Kansaneläkelaitoksessa,
- 8) pelastustoimessa,
- 9) hätäkeskustoiminnassa,
- 10) julkisen hallinnon turvallisuusverkko toiminnasta annetun lain 6 §:n 1 momentissa tarkoitettussa yhtiössä,
- 11) valtion yhteisten tieto- ja viestintätekniisten palvelujen järjestämisestä annetun lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettussa palvelukeskuksessa,
- 12) Liikenne- ja viestintäviraston kyberturvallisuuskeskuksessa ja taajuushallinnossa,
- 13) Ilmatieteen laitoksessa,
- 14) Säteilyturvakeskuksessa,
- 15) Ruokavirastossa sekä
- ~~15~~16) yhtiössä, joka hoitaa lain nojalla luotsausta, ilmaliikennepalvelua, jäänmurtoa taikka Väyläviraston järjestämisvastuulla olevaa liikenteenohjaus- tai hallintapalvelua;
- ~~16~~17) muussa varautumisvelvollisessa, jos se on välttämätöntä sen toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi poikkeusolojen aikana;
- ~~17~~18) muussa yhtiössä, jos se on välttämätöntä tämän lain toimivaltuuksien täytäntöönpanosta johtuvien velvoitteiden täyttämiseksi.

Perustelut:

Ruokavirasto vastaa elintarvikkeiden ja rehujen turvallisuudesta ja laadusta, eläinten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä kasvinterveydestä. Tehtävään liittyy mm. kriittisten laboratoriotoimintojen turvaaminen poikkeusoloissa, mikä voi vaatia työvoiman saatavuuteen liittyvien poikkeamistoimien käyttöönottoa.

Ruokavirasto vastaa myös EU:n maataloustuki- ja maaseuturahastojen varojen käytöstä Suomessa, toimii EU:n maksajavirastona ja huolehtii EU- ja kansallisten tukien toimeenpanosta. Ruokavirasto vastaa maaseutuelinkeinohallinnon tietojärjestelmistä, sähköisistä asiointipalveluista, oman toimialan rekistereistä sekä tuottaa tietohallinnon palveluita maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan virastoille ja laitoksille sekä muille julkishallinnon tahoille. EU:n maksajaviraston tehtävät ja tietohallinnon vaatimat palvelut voivat kuormittaa poikkeusoloissa, minkä vuoksi poikkeaminen palvelussuhteen ehdoista voisi olla tarpeellista.

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palveluiden saatavuuden turvaaminen

MMM esittää 94 § 1 momenttiin seuraavaa muutosta:

94 § Puun, puutavaran ja turpeen luovutusvelvollisuus

Elinvoimakeskus voi maan talouselämän toiminnan, energiahuollon, välttämättömän rakentamisen tai välttämättömyshyödykkeiden tuotannon turvaamiseksi 11 §:n 1 momentin 1–~~34~~ ja ~~56~~ kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa puun, puutavaran tai

turpeen omistajan, kiinteistön omistajan tai haltijan taikka puun hakkuu- tai turpeen otto-oikeuden haltijan luovuttamaan tietyltä kiinteistöltä tai sijainnista puuta, puutavaraa tai turvetta elinvoimakeskukseen nimeämälle taholle. Luovutusvelvollisuus ei koske loppukäyttöön luovutettua puuta tai turvetta. Puun, puutavaran tai turpeen luovutuksensaaja saa käyttää saamaansa puuta, puutavaraa tai turvetta vain siihen tarkoitukseen, johon se on luovutettu.

Muutosesitys perustuu siihen, että energiahuolto on vain yksi talouselämän ala, jolla puuta, puutavaraa tai turvetta poikkeusoloissa tarvittaisiin. Hyödykkeiden saatavuus myös muille talouselämän aloille on syytä turvata. Puuta ja puutavaraa tarvitaan erityisesti metsäteollisuudessa, jolla on tärkeä rooli vientituotteiden tuottamisessa. Turve on energiahuollon ohella keskeinen hyödyke ruokahuollon kannalta. Elintarviketuotannossa turvetta käytetään erityisesti kasvihuonetuotannossa kasvualustana sekä kotieläintuotannossa kuivikkeena. Maan talouselämän turvaamisperuste metsätalouden säännöstelyn edellytyksenä on tärkeää. Kuten voimassa oleva valmiuslakikin mahdollistaa, monissa erityyppisissä poikkeusoloissa maan talouselämän turvaamisperusteen tulisi mahdollistaa toimivaltuuksien käyttöönotto. Ehdotetun 11 ja 94 §:n säännöskohtaiset perustelut tulee kirjoittaa uusiksi.

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

Polttoaineiden säännöstely

Esityksen mukaan polttoaineiden säännöstelymekanismi uudistuisi.

Voimassa olevan valmiuslain 30 §:n mukaan poikkeusoloissa valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää määrästä, jolla polttonesteen kulutusta on vähennettävä sekä vähennyksen kohdistumisesta liikenteeseen, maatalouteen, energiantuotantoon, teollisuuteen ja lämmitykseen. Maatalouteen, teollisuustuotantoon ja liikenteeseen käytettävissä olevan polttoöljyn kohdentamisesta yksittäisille toimijoille säädetään toisistaan erillisissä säännöksissä ja siten, että säännöstelyyn liittyvä toimivalta kuuluu kyseisen hallinnonalan viranomaisille.

Ehdotetussa valmiuslaissa polttoaineiden säännöstelyä koskeva sääntely koottaisiin yhteen. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaisi säännöstelyn toimeenpanosta.

Ehdotetun uuden sääntelyn mukaan tietty osa polttoaineesta rajattaisiin luovutettavaksi vain viranomaisille ja muihin yhteiskunnan kannalta tärkeää toimintaa harjoittaville tahoille (*kohdennettava osuus*). Tämä osuus jaettaisiin valtioneuvoston asetuksella säädetuille viranomaisille tai tärkeää toimintaa harjoittaville tahoille joko:

- a) asetuksella säädettyä osto-oikeutta vastaan; Osto-oikeudesta voisi tarvittaessa pyytää Huoltovarmuuskeskukselta todistuksen, mutta perustelujen mukaan tämä koskisi vain esimerkiksi tapauksia, joissa luovutuksensaaja ei voi suoraan esimerkiksi virkamerkin avulla todentaa kuuluvansa oikeutettuihin luovutuksensaajiin; tai
- b) Huoltovarmuuskeskuksen, tai, maa- ja kalatalouden alkutuotannon kyseessä ollen, elinvoimakeskusten ostolupaa vastaan;

Loppuosa jäisi *kohdentamattomaan osuuteen*, jota polttoainemarkkinoilla toimiva elinkeinonharjoittaja saisi luovuttaa vain tietyn, asetuksella säädettävän määrän asiakasta tai myyntitapahtumaa kohden, ellei elinvoimakeskus myöntäisi välttämättömän syyn vuoksi poikkeusta myynninrajoituksesta.

Maa- ja metsätalousministeriö ei ole vakuuttunut siitä, että ehdotettu keskitetty säännöstelymalli olisi toimiva ja toteuttamiskelpoinen.

On ymmärrettävää, että toimijakohtaisten ostolupien sijasta pyritään ensisijaisena vaihtoehtona pitämään osto-oikeuksia, mutta onko realistista, että asetuksella pystytään säätämään yksiselitteisistä perusteista, joilla polttoaineen saajat ja näiden saamat kiintiöt voidaan määritellä tasapuolisesti ja yhteiskunnan kriittisiä tarpeita vastaavasti? Olisi myös hyvä tuoda perusteluissa esiin maa- ja kalatalouden alkutuotannon, elintarviketeollisuuden ja näihin sekä muihin yhteiskunnan välttämättömiin toimintoihin liittyvien kuljetusten asema ”tärkeänä toimintana”. Nyt perusteluissa mainitaan lähinnä viranomaistoiminta ja energiantuotanto. Ihmisten ravinnonsaanti voi vaarantua, jos maataloustuotantoa ja elintarvikealan kuljetuksia varten tarvittavaa polttoainetta olisi hankittava kohdentamattomasta osuudesta.

Maa- ja metsätalousministeriö katsoo myös, että ostoluvituksen toteuttaminen olisi Huoltovarmuuskeskukselle hyvin haastavaa, paitsi resurssien näkökulmasta myös se huomioon ottaen, että tärkeiden toimintojen määrät ja niiden väliset erot mm. toiminnan luonteessa ja polttoaineen tarpeessa ovat suuria. Huoltovarmuuskeskus vastaisi myös ehdotetun 124 §:n 1–3 momentissa tarkoitettujen velvoitteiden noudattamisen valvonnasta. Maa- ja metsätalousministeriön näkemyksen mukaan Huoltovarmuuskeskuksella ei ole resursseja valvonnan toteuttamiseen.

Maa- ja metsätalousministeriö kannattaa hyvänä ehdotusta siitä, että maa- ja kalatalouden alkutuotantoa varten tarvittavien ostolupien myöntäjänä olisi Huoltovarmuuskeskuksen sijasta elinvoimakeskus, jolla on käytössään alkutuottajia ja näiden tuotantotietoja koskevat rekisterit.

Vesihuollon turvaaminen

Maa- ja metsätalousministeriö esittää 131 §:ään tehtäväksi seuraavat muutokset:

131 § Vesihuollon turvaaminen

~~Jos kunnan tai suuren kunnan~~ Jos kunnan tai suuren kunnan kuluttajajoukon ~~Jos väestön~~ Jos väestön vedensaannin turvaamiseksi tai muutoin yleiseltä yhteiskunnan toimivuuden kannalta merkittävän vesihuoltolaitoksen toiminnan turvaamiseksi on välttämätöntä, maa- ja metsätalousministeriö voi poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa:

- 1) vesihuoltolaitoksen toimittamaan tai luovuttamaan vettä oman ~~vedenjakelualueensa~~ talousvesiverkostonsa ulkopuolisen vedentarpeen tyydyttämiseksi sen estämättä mitä vesilaissa (587/2011) säädetään veden ottamisesta, tai milloin kyse on Ahvenanmaan maakunnasta, sen estämättä mitä maakunnan vesilaissa (1996:61) säädetään veden ottamisesta;
- 2) vesihuoltolaitoksen taikka talousvettä valmistavan tai jätevettä käsittelevän teollisuuslaitoksen luovuttamaan hallussaan olevaan ~~vedenkäsittelyyn välttämättömiä kemikaaleja tai muita~~ vedenkäsittelyyn välttämättömiä muita hyödykkeitä ja palveluita maa- ja metsätalousministeriön osoittamalle vesihuoltolaitokselle, jos hyödykkeiden luovutus tai palveluiden antaminen ei vaaranna sen omien välttämättömien toimintojen turvaamista;
- 3) sen estämättä mitä vesihuoltolain 14 §:ssä säädetään, vesihuoltolaitoksen toimittamaan ~~vedenjakelualueellaan~~ talousvesiverkostossaan vesikäymälän huuhteluun soveltuvaa vettä, jos talousvettä ei voida jakaa verkostossa;
- 4) elintarviketeollisuuden tai muun talousvedeksi soveltuvaa vettä tuottavan teollisuuden elinkeinonharjoittajan kohdentamaan tuotantoaan väestön välttämättömän talousveden saannin varmistamiseksi;
- 5) vesihuoltolaitoksen verkostoon yhteydessä olevan talousvedeksi soveltuvaa vettä tuottavan teollisuuden elinkeinonharjoittajan syöttämään talousvettä vesihuoltolaitoksen talousvesiverkoston tai vastaanottamaan jätevettä käsiteltäväksi.

Maa- ja metsätalousministeriö esittää pykälän johdantokappaleeseen selkeyttäviä ja yhdenmukaistavia muutoksia. Muissa valmiuslakiluonnoksen pykälissä on luovuttu kuluttajan käsitteen käytöstä, ja maa- ja metsätalousministeriö näkee, että myös vesihuollon turvaamista koskevan 131 §:n johdantokappaleessa olisi selkeyden ja

yhdenmukaisuuden vuoksi hyvä puhua kunnan ja suurehkon kuluttajajoukon vedensaannin turvaamisen sijaan väestön vedensaannin turvaamisesta. Lisäksi johdantokappaleessa on luonnosversiossa käytetty ilmaisua muutoin yleiseltä kannalta merkittävä vesihuoltolaitos. Hieman vanhahtavan ilmaisun voisi korvata yhteiskunnan toimivuuden kannalta merkittävällä vesihuoltolaitoksella, joka vastaisi myös muualla valmiuslaissa käytettyä kieltä.

Ehdotuksen mukaan vesihuollon turvaamista koskevan 131 §:n 1 kohdassa säädettäisiin vesihuoltolaitoksen velvoittamisesta toimittamaan tai luovuttamaan vettä oman vedenjakelualueensa ulkopuolisen vedentarpeen tyydyttämiseksi. Vastaavasti 131 §:n 3 kohdassa säädettäisiin vesihuoltolaitoksen velvoittamisesta toimittamaan vedenjakelualueellaan vesikäymälän huuhteluun soveltuvaa vettä. Maa- ja metsätalousministeriö esittää, että käsite vedenjakelualue vaihdettaisiin talousvesiverkostoksi. Talousvesiverkosto on vesihuoltolaissa esiintyvä käsite, ja talousvesiverkostolla tarkoitetaan vesihuoltolaitoksen talousveden jakeluun tarkoitettua verkostoa kokonaisuudessaan. Vedenjakelualue on terveydensuojelulain mukainen käsite, jolla tarkoitetaan sellaista talousveden jakeluverkon yhtenäistä osaa, jossa talousveden laatu on jokseenkin tasainen ja jossa talousveden toimituksesta vastaa yksi talousvettä toimittava laitos. Yhdellä vesihuoltolaitoksella voi olla useampia vedenjakelualueita. Koska 1 kohdan tarkoituksena on voida velvoittaa vesihuoltolaitos toimittamaan tai luovuttamaan talousvettä oman verkostoalueensa ulkopuolelle, ja 3 kohdassa tarkoitetaan vesihuoltolaitoksen talousvesiverkostoaluetta kokonaisuudessaan, on talousvesiverkosto vedenjakelualueita tarkempi käsite tässä yhteydessä.

Maa- ja metsätalousministeriö esittää vesihuollon turvaamista koskevan 131 §:n 4 kohtaa laajennettavaksi siten, että elintarviketeollisuuden elinkeinonharjoittajien lisäksi myös muita talousvedeksi soveltuvaa vettä tuottavia teollisuuden elinkeinonharjoittajia voitaisiin poikkeusoloissa velvoittaa kohdentamaan tuotantoaan väestön välttämättömän vedensaannin varmistamiseksi. Näitä talousvedeksi soveltuvaa vettä tuottavia elinkeinonharjoittajia voivat olla esimerkiksi sellutehtaat tai datakeskukset. Toimivaltuudella ei velvoitettaisi veden toimittamiseen, sillä näillä elinkeinonharjoittajilla ei pääsääntöisesti ole siihen valmiuksia tai kalustoa. Vedenjakelun järjestämiseksi voisi olla tarpeen turvautua valmiuslain 11 lukuun säädettäväksi ehdotettuihin välttämättömiä kuljetuksia ja ajoneuvojen luovuttamista koskeviin säännöksiin.

Ministeriö ehdottaa myös 131 §:ään lisättäväksi uuden 5 kohdan. Kohdan mukaan yhteiskunnan toimivuuden kannalta merkittävän vesihuoltolaitoksen toiminnan turvaamiseksi välttämättömissä tilanteissa maa- ja metsätalousministeriö voisi poikkeusoloissa velvoittaa vesihuoltolaitoksen verkostoon yhteydessä olevan talousvedeksi soveltuvaa vettä tuottavan elinkeinonharjoittajan syöttämään talousvettä vesihuoltolaitoksen verkostoon tai vastaanottamaan jätevettä käsiteltäväksi. Joidenkin vesihuoltolaitosten ja alueella toimivien teollisuuslaitosten ja muiden elinkeinonharjoittajien verkostojen välillä on yhteysputkia, jotka mahdollistavat talousveden syöttämisen vesihuoltolaitoksen verkostoon ja jäteveden vastaanottamisen vesihuoltolaitoksen verkostosta.

Tilanteessa, jossa olisi tarve velvoittaa pykälän 4 kohdan mukaisesti talousvedeksi soveltuvaa vettä tuottava elinkeinonharjoittaja kohdentamaan tuotantoaan väestön välttämättömän vedensaannin varmistamiseksi olisi tarpeen myös varmistaa, että talousvesi saadaan jaettua väestölle. Jos yhteysputki vesihuoltolaitoksen ja elinkeinonharjoittajan välillä on olemassa, tulisi voida velvoittaa elinkeinonharjoittaja toimittamaan tuottamansa talousvesi vesihuoltolaitoksen verkostoon. Yhteiskunnan toimivuuden kannalta merkittävän vesihuoltolaitoksen toiminnan turvaamiseksi voisi olla myös tarpeen velvoittaa elinkeinonharjoittaja vastaanottamaan vesihuoltolaitoksen verkoston kautta jätevettä käsiteltäväksi tilanteessa, jossa vesihuoltolaitoksen jätevedenkäsittely on tilapäisesti estynyt tai käsittelykapasiteetti on madaltunut. Näin voitaisiin välttää käsittelemättömän jäteveden joutuminen ympäristöön, josta voi aiheutua merkittäviä ympäristövahinkoja. Näitä jäteveden käsittelymahdollisuuksia on esimerkiksi joillain sellutehtailla.

Lisäksi maa- ja metsätalousministeriö esittää 131 §:n 2 kohtaan edellä yli- ja alleviivauksin näkyviä teknisluonteisia korjauksia.

Ehdotus valmiuslakiluonnokseen lisättäväksi uudeksi vesihuoltoa koskevaksi toimivaltuudeksi

Valmiuslakiluonnoksen valmistumisen jälkeen maa- ja metsätalousministeriö on tunnistanut tarpeen lisätä valmiuslakiin uusi talousveden jakelun ja käytön rajoittamista koskeva toimivaltuus. Maa- ja metsätalousministeriö esittää uuden toimivaltuuden lisäämistä valmiuslakiin alla kuvatuin perustuin.

Taustaa

Suomi kuuluu Pohjois-Atlantin puolustusliittoon (Natoon). Puolustustyön lisäksi Naton jäsenmaat osallistuvat resilienssityöhön. Naton resilienssillä tarkoitetaan kriisinkestävyttä – liittokunnan kykyä varautua, vastata ja palautua häiriötilanteista, joita voivat olla esimerkiksi luonnonkatastrofit, kriittisen infrastruktuurin häiriöt tai hybridi- ja konventionaaliset uhat. Naton resilienssityön kulmakivi on Pohjois-Atlantin sopimuksen 3 artikla, jossa liittokunnan jäsenet sitoutuvat ylläpitämään ja kehittämään, yhdessä ja erikseen, kansallista ja yhteistä kykyään puolustautua aseellisia hyökkäyksiä vastaan. Nykypäivänä 3 artiklan tulkinta on ulotettu laajemmaksi kyvyksi puolustautua hybridi- ja kyberuhkia vastaan. Kesällä 2022 päivitetty Naton strateginen konsepti painottaakin resilienssin merkitystä korostaen liittokunnan varautumiskykyä strategisia shokkeja vastaan.

Elintarvike- ja vesihuollon turvaaminen

Natossa resilienssityötä tehdään perusvaatimusten kautta. Näistä kullekin on laadittu kriteeristö, joita liittokunnan jäsenten odotetaan tavoittelevan. Yksi Naton resilienssityön perusvaatimuksista on elintarvike- ja vesihuollon turvaaminen.

Naton Response System (NRS) on vastejärjestelmä, jossa on määritetty kullekin perusvaatimukselle yksityiskohtaiset kuvaukset. Elintarvike- ja vesihuoltoon liittyy kaksi toimenpidettä (Response Measures). Toimenpide QCA koskee elintarvike- ja vesihuollon turvaamiseen varautumista (Prepare to Ensure the Supply of, Access to and Protection of Food and Water Resources/Infrastructure) ja toimenpide QCB elintarvike- ja vesihuollon turvaamista (Ensure the Supply of, Access to and Protection of Food and Water Resources/Infrastructure). Toimenpide QCB on relevantti esimerkiksi tilanteissa, joissa Suomeen sijoitettaisiin joukkoja Naton valmiustason noston yhteydessä, ja isäntämaalta edellytetään tiettyä tukea (Host Nation Support).

Molemmat vesihuollon turvaamista koskevat toimenpiteet ovat sisällöltään samankaltaisia: isäntämaalta edellytetään valmiutta priorisoida vedenkäyttöä ("Ensure the supply of and access to food and water resources/infrastructure, taking into account potential (supply/security) requirements and consequences in relation to Host Nation support (HNS), as well as the potential need to prioritise supply of/access to food and water resources." AC/25-D(2024)0004)

Nykytilanne Suomessa

Normaaliolojen lainsäädännössä tai valmiuslaissa, myöskään lausunnoilla olevassa luonnoksessa, ei ole toimivaltuuksia talousveden jakelun ja käytön rajoittamiseen. Tilanne, jossa talousveden jakelun ja käytön rajoittamista voisi ajatella tarvittavan, olisi kriisitilanne, jossa pienen tai keskisuuren vesihuoltolaitoksen verkostoalueelle sijoitettaisiin merkittävä määrä henkilöitä esimerkiksi sotilasjoukkojen sijoituksen tai väestön siirtymisen muodossa. Talousveden jakelun ja käytön rajoitustarpeen taustalla olisi tällöin näiden alueelle sijoitettavien henkilöiden juomaveden ja muun välttämättömän talousveden tarve.

Ehdotus

Maa- ja metsätalousministeriö näkee, että Suomessa tulisi olla Naton edellyttämät toimivaltuudet olemassa. Valmiuslain uudistaminen olisi mahdollisuus säätää tarvittava toimivaltuus talousveden käytön ja jakelun rajoittamiseen poikkeusoloissa. Kyseistä toimivaltuutta ei voida sijoittaa normaaliolojen lainsäädäntöön siitä syystä, että ääritilanteessa talousveden ohjaaminen luonnollisten henkilöiden juomavesi- ja välttämättömään talousvesikäyttöön voisi johtaa tilanteisiin, joissa merkittävästi rajoitetaan esimerkiksi alueella toimivien elinkeinoharjoittajien elinkeinovapautta estämällä talousveden käyttäminen teollisuuden tarpeisiin tai puututaan merkittävästi kansalaisten perusoikeuksiin rajoittamalla välttämättömyyshyödykkeen käyttöä muihin kuin rajattuihin käyttökohteisiin.

x § Talousveden jakelun ja käytön rajoittaminen

Riittävän juomaveden ja muun välttämättömän talousveden saatavuuden varmistamiseksi poikkeusoloissa voidaan valtioneuvoston asetuksella keskeyttää talousveden jakelu tietyissä talousveden käyttökohteissa tai -paikoissa, rajoittaa talousveden jakelua ja käyttöä taikka kieltää talousveden käyttö asetuksella tarkemmin määriteltäviin tarkoituksiin. Keskeytystä, rajoitusta tai kieltä ei voida kohdistaa maanpuolustuksen eikä muihin yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömien toimintojen, huoltovarmuuden tai väestön perustarpeiden kannalta välttämättömään talousveden käyttöön.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin millä alueilla talousveden jakelun ja käytön rajoitustoimenpiteitä sovelletaan.

Vesihuoltolaissa tarkoitettu vesihuoltolaitos täytäntöönpanee 1 momentissa tarkoitetut talousveden jakelun keskeytykset ja rajoitukset sen mukaisesti kuin valtioneuvoston asetuksessa säädetään.

Elinvoimakeskus valvoo 1 momentissa tarkoitettujen rajoitustoimenpiteiden täytäntöönpanoa ja noudattamista.

Tämän pykälän nojalla toteutettuun talousveden jakelun keskeytykseen tai rajoitukseen ei sovelleta vesihuoltolain säännöksiä vesihuollon keskeytyksestä ja virheestä.

Perustelut

Maa- ja metsätalousministeriö esittää, että Naton edellytysten huomioimiseksi valmiuslakiin lisättäisiin uusi talousveden jakelun ja käytön rajoittamisen mahdollistava toimivaltuus. Uudessa pykälässä säädettäisiin toimivaltuudesta, jolla mahdollistettaisiin talousveden jakelun ja käytön rajoittaminen tilanteissa, joissa se on välttämätöntä riittävän juomaveden ja muun välttämättömän talousveden saatavuuden varmistamiseksi. Toimivaltuuden soveltaminen voisi olla tarpeen tilanteessa, jossa talousveden jakelualueella oleva henkilömäärä kasvaa merkittävästi esimerkiksi sotilasjoukkojen sijoituksen, laajamittaisen maahanmuuton tai väestön evakuoinnin vuoksi. Näissä tilanteissa vesihuoltolaitoksen vedenjakelualueelle siirtyisi niin merkittävä määrä ihmisiä, ettei vesihuoltolaitos kykenisi nostamaan talousveden tuotantokapasiteettiaan vastaamaan alueella olevien ihmisten välttämättömiin talousveden saantitarpeisiin ilman talousveden jakelun tai käytön rajoituksia. Toimivaltuuden lisäämiseksi lakiin maa- ja metsätalousministeriö esittää uuden pykälän lisäämistä valmiuslakiin.

Normaaliolojen lainsäädännössä vesilain 4 luvun 5 § sisältää vedenottamistarpeiden yhteensovittamista koskevan säännöksen, joka edellyttää lupaviranomaiselta vedenottotarpeiden yhteensovittamista tilanteessa, jossa samasta vesiesiintymästä halutaan ottaa vettä useampaan käyttötarkoitukseen. Tilanteessa, jossa vettä ei riitä käytettäväksi kaikkien tarpeisiin, on noudatettava vesilaissa säädettyä etusijajärjestystä. Vesilain säännöksellä varmistetaan normaalioloissa se, että kilpailevat ja ajoittain keskenään ristiriitaiset vedenottotarpeet yhteensovitetaan luvitusvaiheessa. Normaalioloissa esimerkiksi kesäaikaisessa kuivuustilanteessa vesihuoltolaitos voi myös ohjeistaa asiakkaitaan rajoittamaan vedenkäyttöä esimerkiksi uima-altaiden tai paljujen täyttöön veden riittävyyden varmistamiseksi.

Talousveden jakelun ja käytön rajoittaminen ehdotetun toimivaltuuden mukaisesti merkitsee kuitenkin niin suurta puuttumista perusoikeuksiin, ettei toimivaltuutta voida säätää normaaliolojen lainsäädäntöön. Talousveden toimituksen katkaiseminen tiettyihin käyttökohteisiin voi merkitä suurta puuttumista elinkeinonharjoittajan elinkeinovapauteen ja omaisuuden käyttövapauteen, ja kotitalouksiin kohdistetut talousveden käyttökiellot tai -kiintiöt merkitsevät välttämättömyyshyödykkeen saatavuuden merkittävää rajoittamista, ja viime kädessä rajoitusta perustuslain 7 ja 19 §:ään.

Ehdotetun uuden pykälän 1 momentin mukaan riittävän juomaveden ja muun välttämättömän talousveden saatavuuden varmistamiseksi poikkeusoloissa valtioneuvoston asetuksella voitaisiin keskeyttää talousveden jakelu tietyissä talousveden käyttökohteissa tai -paikoissa, rajoittaa talousveden jakelua ja käyttöä taikka kieltää talousveden käyttö asetuksella tarkemmin määriteltäviin tarkoituksiin. Keskeytystä, rajoitusta tai kieltä ei voisi kohdistaa maanpuolustukseen eikä muihin yhteiskunnan toimivuuden

kannalta välttämättömien toimintojen, huoltovarmuuden tai väestön perustarpeiden kannalta välttämättömään talousveden käyttöön.

Pykälässä talousveden jakelun keskeyttämisellä tarkoitettaisiin talousveden jakelun keskeyttämistä katkaisemalla vedentulo tiettyihin talousveden käyttökohteisiin tai -paikkoihin. Näitä voisivat olla esimerkiksi talousveden jakelualueen kylpylät, tietyt teollisuuslaitokset tai muut sellaiset suurasiakkaat, joilla ei ole välitöntä tarvetta juomavedelle tai muulle välttämättömälle talousvedelle, ja jotka eivät ole yhteiskunnan toimivuuden tai huoltovarmuuden kannalta välttämättömiä. Talousveden jakelun keskeyttäminen tiettyihin vesihuoltolaitoksen jakelualueella oleviin käyttökohteisiin tai -paikkoihin on teknisesti mahdollista, mutta edellyttää kohteen putkiston huuhtelun ja desinfioinnin jakelukeskeytyksen päättyessä.

Talousveden jakelun ja käytön rajoittamisella tarkoitettaisiin esimerkiksi vedenpaineen laskemista siten, että putkistossa kiertää tavallista vähemmän vettä, tai talousveden käytön rajoittamista kulutskiintiöillä siten, että rajoitetaan vuorokausittaista sallittua talousveden käyttömäärää. Tiettyihin talousveden käyttöä tarkoituksiin kohdistuvat vedenkäyttäjien kohdistuvat kiellot voisivat koskea esimerkiksi autonpesua, nurmikunkastelua tai muita ei välttämättömiä talousveden käyttötarkoituksia, jotka määriteltäisiin tarkemmin annettavassa valtioneuvoston asetuksessa.

Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin tarkemmin säätää millä alueilla talousveden jakelun ja käytön rajoitustoimenpiteitä sovelletaan. Talousveden jakelun ja käytön rajoittaminen kohdistuisi ainoastaan niille alueille, joissa talousveden saantitarpeet kasvavat niin merkittävästi, ettei vesihuoltolaitos kykene vastaamaan tarpeisiin ilman rajoitustoimenpiteitä.

Pykälän 3 momentin mukaan vesihuoltolaissa tarkoitettu vesihuoltolaitos täytäntöönpanee 1 momentissa tarkoitetut talousveden jakelun keskeytykset ja rajoitukset sen mukaisesti kuin valtioneuvoston asetuksessa säädetään. Ainoastaan vesihuoltolaitos kykenee täytäntöönpanemaan pykälässä tarkoitetut vedenjakelun keskeytykset tiettyihin käyttökohteisiin tai -paikkoihin. Myös vedenpaineen alentamiseen liittyvät rajoitukset ovat ainoastaan vesihuoltolaitoksen täytäntöönpantavissa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin elinvoimakeskuksen valvontatoimivallasta koskien rajoitustoimenpiteiden täytäntöönpanoa ja noudattamista. Elinvoimakeskus on vesihuoltolain yleinen valvontaviranomainen, ja myös muun muassa kyberturvallisuuslain ja yhteiskunnan kriittisestä infrastruktuurista annetun lain mukainen vesihuoltotoimialaa valvova viranomainen, jonka vuoksi myös poikkeusolojen talousveden jakelun ja käytön rajoitukset tulisivat luontevasti elinvoimakeskuksen valvottaviksi. Valvontaa voisi olla tarpeen kohdistaa sekä talousveden jakelun keskeytyksiä ja rajoituksia täytäntöönpanemaan vesihuoltolaitokseen että talousveden käytön rajoitusten ja kieltojen kohteisiin, kuten vesihuoltolaitoksen jakelualueella sijaitseviin kotitalouksiin.

Pykälän 5 momentin mukaan pykälän nojalla toteutettuun talousveden jakelun keskeytykseen tai rajoitukseen ei sovellettaisi vesihuoltolain säännöksiä vesihuollon keskeytyksestä ja virheestä.

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

MMM esittää vakavan huolensa siitä, ettei valmiuslakiehdotukseen sisälly säännöksiä, joiden nojalla voitaisiin poikkeusoloissa säätää poikkeuksia elintarviketuotantoa koskevista vaatimuksista ihmisten ruoansaannin turvaamiseksi.

Tarve ja mahdollisuudet ruoantuotantoa koskevalle lisäsääntelylle

MMM toteaa, että riittävä ravinto on ihmisoikeus, joka on kirjattu mm. YK:n ihmisoikeuksien julistuksen 25 artiklaan ja jota turvaavat myös EU:n perusoikeuskirjan 34 artikla sekä perustuslain 19 §. Valmiuslaissa olisi siten perusteltua säätää sellaisesta poikkeamisesta elintarvikeketjun toimijoita koskevista normaalioloissa sovellettavista vaatimuksista, joka on tarpeen ihmisten ravinnonsaannin varmistamiseksi

vakavissa poikkeusoloissa. Tällainen sääntely olisi perusteltua, huolimatta siitä, että sen ja EU-oikeuden suhteeseen liittyy joitakin epävarmuuksia.

MMM:n hallinnonalaan kuuluva lainsäädäntö, joka koskee mm. elintarvikkeiden ja rehujen tuotantoa, on valtaosin EU-sääntelyä. EU-säädöksissä ei lähtökohtaisesti ole poikkeussäännöksiä, jotka mahdollistaisivat kansallisesti toteutettavat joustot vakavissa häiriötilanteissa.

Niissä yksittäisissä äkillisissä häiriötilanteissa, joissa on esim. Ukrainan sodan vuoksi ollut tarpeen poiketa EU-vaatimuksista joiltakin osin, EU:n komissio on saattanut suositella jäsenvaltioille joustamista kansallisessa lainsäädännössään, ja jäsenvaltiot ovat suosituksen mukaan myös toimineet. Suomessa joustaminen, myös siinä tilanteessa, että kyse olisi SEUT 347 ja 348 artiklan hyvin vakavia tilanteita koskevien poikkeusperusteiden sallimista helpotuksista tai muista poikkeuksista, on kuitenkin erityisen haastavaa sen vuoksi, että Suomen perustuslaki edellyttää korostetusti lailla säätämistä asettaen tiukkoja vaatimuksia mm. asetuksenantovaltuuksien täsmällisyydelle ja tarkkarajaisuudelle. Eli siinä missä muut jäsenvaltiot saattavat pystyä toteuttamaan helpotukset ketterästi esim. asetuksilla, Suomessa eduskunta kuormittuu kriisitilanteessa yksityiskohtaisilla lakiehdotuksilla ja lisäksi kriisinhallintatoimiin tulee viivettä. Tämän vuoksi tarvittaisiin poikkeuksia koskevat asetuksenantovaltuudet valmiuslakiin.

Valmiuslakiin otettuna toimivaltuudet saataisiin valmiuslain korkean soveltamiskynnyksen taakse. Kytkeä valmiuslakiin merkitsisi lisäksi, että joustoja toteutettaessa tulisivat turvatuiksi välttämättömyyttä, oikeasuhtaisuutta ja tarkkarajaisuutta koskevat vaatimukset ja että prosessissa olisivat mukana valmiuslaissa säädetyt eduskunnan osallisuutta varmistavat elementit. Tämän lisäksi on tärkeää kehittää mahdollisuuksien mukaan normaaliolojen häiriötilannelainsäädäntöä resilienssin parantamiseksi, ja tähän MMM:llä on vahva tahtotila. Esimerkkeinä voi mainita vesihuolto-, elintarvike- ja rehulainsäädännön.

Hallituksen esitysluonnoksessa (mm. s. 109–110) käsitellään mahdollisuutta luoda kansallista varautumislainsäädäntöä, joka voisi merkitä poikkeamista EU-lainsäädännöstä. Lisäksi siinä käsitellään EU:n perustamissopimusten poikkeamisperusteita, mm. SEUT 347 ja 348 artiklaa. Esitysluonnoksen mukaan oikeuskirjallisuudessa on joissain artikkeleissa katsottu, ettei 347 artiklan nojalla voitaisi antaa ennakkollista lainsäädäntöä poikkeusoloja varten, vaan kyseinen artikla on yksittäisiä toimenpiteitä varten. Toisaalta esitysluonnoksessa todetaan, ettei tällaista näkökulmaa ole suoraan luettavissa unionin oikeuskäytännöstä, jossa ei ole myöskään otettu kantaa artiklan prosessuaaliseen näkökulmaan, eli siihen miten muun muassa artiklan vaatima neuvotteluvaikeus täytetään.

Unionin oikeuden ei siis voida todeta nimenomaisesti estävän sellaisen ennakkollisen varautumislainsäädännön, jonka soveltaminen yksittäistapauksissa voisi merkitä poikkeamista EU-velvoitteista. MMM korostaa, että valmiuslakiin tarvittava elintarvikeketjua koskeva pykälä, josta MMM on tehnyt työryhmytyön aikana useita ehdotuksia, ei merkitsisi poikkeusten (helpotusten) voimaantuloa vielä poikkeusolojen julistamisen tai helpotuksia koskevien toimivaltuuksien käyttöönottohetkellä, vaan helpotusten tarve, välttämättömyys ja oikeasuhteisuus sekä niiden suhde EU-lainsäädäntöön ja tarvittaessa SEUT 347 artiklan mukaiseen turvallisuuspoikkeukseen arvioitaisiin ja perusteltaisiin aina kussakin tapauksessa erikseen valtioneuvoston soveltamisasetusta valmisteltaessa ja annettaessa. Asetuksessa yksilöitäisiin tarkkarajaisesti ne vaatimukset, joista kyseisessä tilanteessa voidaan poiketa.

Poikkeuksia koskevan sääntelyn mahdolliset soveltamistilanteet

Poikkeusten tarve voisi liittyä erityisesti tilanteeseen, jossa ulkomaankaupassa, energiaverkoissa tai logistiikassa esiintyisi vakavia häiriöitä. Esim. elintarviketuonnin estyminen vakavan merenkulun häiriön vuoksi voisi aiheuttaa tarpeen nostaa kotimaista elintarviketuotantoa jopa 50 %:lla. Kyse saattaisi myös olla tilanteista, joissa tuotantoa ei voitaisi esim. evakuoitien vuoksi harjoittaa osalla Suomen alueista.

Tällaisessa tilanteessa voidaan joutua keskittämään elintarvikkeiden jalostusta, lisäämään yksittäisten laitosten kapasiteettia, muuttamaan elintarvikkeiden koostumusta ja rajaamaan tuotevalikoimaa ihmisten

ravinnon saannin tehokkaimmin turvaaviin hyödykkeisiin. Tämä voi merkitä sitä, ettei tilanteissa pystytä noudattamaan kaikkia niitä erittäin runsaan sektorikohtaisen lainsäädännön vaatimuksia, jotka koskevat esimerkiksi laitokselta vaadittavia hyväksymisiä ja rekisteröintejä, laitoksen tiloja, laitteistoja tai henkilökuntaa, tuotantopanosten käyttämistä ja tuotanto-olosuhteita, tuotantoon liittyviä näytteenotto- ja tutkimusvaatimuksia taikka esimerkiksi tuotettavien elintarvikkeiden pakkauksia ja niiden merkintöjä.

Vastaavia joustoja voidaan tarvita myös rehujen tuotannon sekä eläimistä saatavien sivutuotteiden käsittelyn osalta. Jos laitos joutuu kasvattamaan nopeasti kapasiteettiaan, voi olla myös tarvetta joustaa esimerkiksi niistä lupiin sisältyvistä tuotantoa ja päästöjä koskevista määrällisistä vaatimuksista, jotka on mitoitettu normaaliajan toiminnan volyymin mukaan.

Poikkeustilanteessa myös kalankasvatuksessa tarvittaisiin nopeasti sovellettavia joustoja ympäristöluvissa olevien ravinteiden päästörajoituksiin. Ympäristölupien muutoshakemusten käsittely on kriisitilanteessa liian hidas, monivuotinen prosessi. Joustojen antaminen ei myöskään lähtökohtaisesti olisi ristiriidassa EU:n velvoitteiden kanssa. Kalankasvatuksen ympäristölupien osalta sovelletaan vesipuitedirektiiviä ja meristrategiadirektiiviä. Pääsääntö vesipuitedirektiivissä on se, että vesien hyvää tilaa tai hyvän tilan saavuttamista ei saa vaarantaa myönnettävällä ympäristöluvalla.

Suomessa kalankasvattajat ovat saaneet ympäristölupia, jotka pääsääntöisesti on asetettu varovaisesti siten, ettei vesien hyvää tilaa tai sen saavuttamista vaaranneta. Näin ollen valmiuslain perusteella kriisitilanteessa annettava jousto lupien päästömääriin ei olisi lähtökohtaisesti ristiriidassa EU-velvoitteiden kanssa, vaan kansallisessa harkinnassa oleva toimenpide. Kalankasvatuksen potentiaali eläinproteiinin tuotannon lisäämiseksi on suuri ja se voi hajautettuna elinkeinona lisätä elintarvikealan resilienssiä.

Valmiuslakiin voitaisiin ottaa raja, jonka mukaan joustot eivät saisi vaarantaa ihmisten terveyttä tai turvallisuutta. Maa- ja metsätalousministeriö on valmiuslakiehdotuksen valmistelun aikana pitänyt tarpeellisena, että valmiuslaissa olisi säännökset, joiden nojalla valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää, että toimivaltainen lupaviranomainen voisi myöntää luvan poiketa väliaikaisesti ympäristönsuojelulain ja vesilain mukaisista luvista, jos se olisi välttämätöntä yhteiskunnan ravinnon saannin kannalta välttämättömän maa- tai kalataloustuotannon turvaamiseksi poikkeusoloissa eikä poikkeusten voida katsoa vaarantavan ihmisten terveyttä tai turvallisuutta. Tätä sääntelyä pidetään edelleen tarpeellisena, ja valmiuslakiehdotusta olisi tarpeen täydentää tältä osin. Valmiuslain 19 lukuun tulisi ottaa esim. seuraava säännös:

x § Poikkeaminen ruoantuotannon turvaamiseksi eräistä lupamääräyksistä

Ihmisten ravinnon saannin kannalta välttämättömän ruoantuotannon turvaamiseksi edellä X §:n X , X kohdan mukaisissa poikkeusoloissa voidaan valtioneuvoston asetuksella säätää tilapäisiä poikkeuksia vaatimuksista, jotka koskevat päästörajoituksia maa- tai kalatalouden alkutuotannossa.

Edellä 1 momentin mukaisia poikkeuksia voidaan säätää kuitenkin vain, jos poikkeusten ei voida katsoa vaarantavan ihmisten terveyttä tai turvallisuutta.

Perustelut

Ihmisten ravinnon saanti on varmistettava myös haastavissa poikkeusoloissa. Elintarvikkeiden saatavuuden kannalta kotimainen alkutuotanto on keskeisessä asemassa ja sen toimintaedellytyksiä on kriisitilanteissa tarpeen nopeasti voida vahvistaa. Tämä voidaan tehdä säätämällä tilapäisistä poikkeuksista vaatimuksiin, jotka koskevat ympäristöluvuissa olevia rajoituksia. Esimerkiksi kalankasvatuksen ympäristöluvuissa olevista ravinteiden päästörajoituksista on tarpeen voida poiketa siten, että kasvatukseen voidaan

ottaa enemmän kaloja ja ruokkia niitä ravinnepäästörajoituksista poiketen. Tällä tavalla saadaan hajaute-tusti ja lyhyellä aikavälillä lisättyä proteiinituotantoa ihmisten ravinnoksi. Poikkeaminen ympäristöluvista ei saisi vaarantaa ihmisten terveyttä tai turvallisuutta.

Edellä esitetyn lisäksi maa- ja metsätalousministeriö pitää tärkeänä, että valmiuslakiin otetaan säännök-set, joilla poikkeusoloissa voidaan poiketa maa- ja kalatalouden alkutuotannossa EU-lainsäädännön velvoitteista. Myös näiden edellytykseksi voidaan säätää se, että poikkeaminen on välttämätöntä ruoantuotannon turvaamiseksi eivätkä joustot vaaranna ihmisten terveyttä tai turvallisuutta.

Maa- ja kalatalouden alkutuotannon tuotantopanosten hintasäännöstely

MMM esittää lukuun 19 (Ruuantuotannon turvaaminen) pykälän 140 jälkeen uutta pykälää maa- ja kala-talouden tuotantopanosten hintasäännöstelyyn:

x § Maa- ja kalatalouden alkutuotannon tuotantopanosten hintasäännöstely

Maa- ja kalatalouden alkutuotannon säännöstelyn tavoitteiden ja toimivuuden varmistami-seksi 139 §:ssä tarkoitetun tuotantopanoksen hinta ei saa ylittää valtioneuvoston asetuk-sella säädettävää tukku- ja vähittäismarkkinoita koskevaa enimmäishintaa. Enimmäishinta on määritettävä siten, että se kattaa tuotantopanoksen keskimääräiset hankintakustannuk-set ja elinkeinonharjoittajan kohtuullisen tuoton.

Säännöstelyn tavoitteiden ja toimivuuden varmistamiseksi 139 §:ssä tarkoitetun tuotanto-panoksen vähittäismarkkinoita koskevaa hintaa ei saa korottaa valtioneuvoston asetuksella säädettävää prosentuaalista määrää enempää. Korotuksen sallittu enimmäismäärä laske-taan siitä hinnasta, jonka elinkeinonharjoittaja on kyseisestä tuotantopanoksesta poikkeus-olojen alkamista välittömästi edeltävän 12 kuukauden aikana keskimäärin perinyt ostajilta.

Elinvoimakeskus valvoo tässä pykälässä tarkoitettujen velvoitteiden noudattamista.

Perustelut

Luvussa 19 säädetään ruuantuotannon turvaamisesta. Luvun 139 §:ssä säädetään maa- ja kalatalouden alkutuotannon säännöstelystä, joka koskisi lannoitevalmisteita, rehuja, kasvinsuojeluaineita, maatalous-kasvien kylvösiemeniä, siemenperunoita ja eläinten lääkitsemiseen tarkoitettuja lääkkeitä. Maa- ja kala-talouden toimintaedellytysten ja elintarvikehuollon turvaamiseksi 11 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa poi-kkeusoloissa elinkeinonharjoittaja saisi maa- ja kalatalouden alkutuotantoa varten myydä tai muutoin luo-vuttaa em. tuotteita vain ostolupaa vastaan. Sääntelyn tarkoituksena on vastata alkutuotannon markki-nahäiriöistä aiheutuvaan niukkuuteen ja kohdentaa tuotantopanoksia ihmisten ravinnon saannin kannalta välttämättömään tuotantoon. Toimivaltuutta voitaisiin soveltaa kaikissa poikkeusoloissa.

Kuitenkin tilanteissa, joissa tuotantopanoksia määrällisesti säännöstellään, voivat tuotantopanosten hin-nat nousta hallitsemattomasti. Venäjän hyökkäyssodan alettua mm. maatalouden tuotantopanosten hin-nat ml. lannoitteiden hinnat lähtivät jyrkkään nousuun. Alkutuotannon kohonneita tuotantokustannuksia kompensoitiin tuottajille maksetulla kustannustuella. Hintasääntelyn tarkoituksena on estää ylihinnoittelu

tilanteessa, joissa em. mainituista tuotantopanoksista on pulaa ja hintapaine on korkea. Hintasäännöstelyllä voitaisiin mahdollisesti välttää alkutuotannon lisätuen tarve mainittujen tuotantopanosten kustannusnousun suhteen. Oleellisena tavoitteena hintasäännöstelyllä on osaltaan turvata alkutuotannon jatkuvuus ja ruuan saatavuus alkutuotannon osalta tilanteessa, jossa markkinoiden toiminta ja olosuhteet normaalitoiminnalle ovat vakavasti häiriintyneet.

Pykälän 2 momentin mukaan enimmäiskorotus laskettaisiin edellisen 12 kuukauden keskimääräisestä hinnasta. Hinnat nousevat todennäköisesti heti poikkeusolojen alkaessa tai jo ennen poikkeusoloja, joten olisi perusteltua käyttää pidempiaikaista keskimääräistä hintaa. Toisaalta alkutuotannon syklisyys tulisi paremmin huomioitua pidemmällä aikavälillä.

Metsätalouden säännöstely

MMM esittää ehdotetun 140 §:n tarkistamista seuraavasti:

140 § Metsätalouden säännöstely

Metsätalouden toimintaedellytysten sekä välttämättömän rakentamisen tai energiahuollon turvaamiseksi 11 §:n 1 momentin 1, 2, 4 ja 5 6 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa saa metsätaloutta varten myydä tai muutoin luovuttaa lannoitteita tai kasvinsuojeluaineita vain ostolupaa vastaan.

Elinvoimakeskus myöntää 1 momentissa tarkoitetun metsätalouden ostoluvan ammattimaisesti puunkorjuuta, puutavaran lähikuljetusta, ~~tai~~ metsänhoito- ja metsänparannustöitä tai metsäpuiden siemen- tai taimituotantoa harjoittavalle henkilölle, yritykselle tai yhteisölle poikkeusolojen hallinnan kannalta välttämättömään tuotantoon.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin ostoluvan alaisista hyödykkeistä, ostoluvan määrällisen kiintiön laskentaperusteista sekä siitä, mihin toimintaan ostolupa voidaan myöntää.

Elinvoimakeskus vastaa säännöstelyn toimeenpanosta ja valvoo säännöstelyn noudattamista.

Perustelut:

Ostoluvan saamiseen oikeutettujen tahojen määrää on lisättävä, sillä ehdotus ei kata tällä hetkellä kaikkia relevantteja toimijoita. Kasvinsuojeluaineita tarvitaan metsätaloudessa eniten juurikäävän torjunnassa, joka on metsätuhojen torjunnasta annetun lain (1087/2013) mukaan pakollista sulan maan aikana tehtävissä hakkuissa. Torjuntavelvoite on metsän hakkaajalla, jolla tarkoitetaan metsälain 2 a §:n määritelmän mukaisesti maanomistajaa tai silloin kun hakkuuoikeus on luovutettu toiselle taholle, hakkuuoikeuden haltijaa. Lisäksi Suomessa metsänhoitoyhdistykset tekevät paljon metsänhoitotöitä ja puukauppaa, mutta ne eivät ole yrityksiä, vaikka myyvätkin palveluja ja toimivat markkinoilla. Listauksesta

puuttuvat myös metsäpuiden siemen- ja taimituotantoa harjoittavat yritykset, jotka käyttävät tuotannossaan kasvinsuojeluaineita.

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

Maa- ja metsätalousministeriö esittää, että vesihuolto Yhteiskunnan turvallisuusstrategian tunnistamana elintärkeänä toimintona, yhteiskunnan kriittisenä infrastruktuurina ja välttämättömyyspalveluna tulisi huomioida valmiuslain välttämättömän rakentamisen turvaamista koskevissa säännöksissä. Ehdotetun valmiuslain 141 §:ssä säädetään rakentamisen aloitus- ja jatkamisluvasta. Pykälän 3 momentissa on lueteltu välttämättömää rakentamista. Maa- ja metsätalousministeriö näkee, että myös vesihuollon vaatimat rakentamis- ja korjaustyöt tulisi tunnistaa välttämättömäksi rakentamiseksi. Lisäksi maa- ja metsätalousministeriö esittää, että pykälän 4 momentissa huomioitaisiin kiireelliset vesihuollon rakennus- ja korjaustyöt energiahuollon kiireellisten rakennus- ja korjaustöiden rinnalla tosin, joihin ei tarvita aloitus- ja jatkamislupaa.

MMM esittää seuraavia tarkistuksia ehdotettuun 141 §:än:

141 § Rakentamisen aloitus- ja jatkamislupa

Jos välttämättömää rakentamista ei voida muutoin turvata, edellä 11 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa rakentamislain (751/2023) 42 §:ssä tarkoitetun rakentamishankkeen tai infrastruktuurin rakentamista koskevan hankkeen saa aloittaa tai selaista saa jatkaa vain, jos hankkeelle myönnetään aloitus- tai jatkamislupa. Aloitus- tai jatkamislupa on myönnettävä välttämättömään rakentamiseen.

Lupa on myönnettävä myös muulle rakentamishankkeelle, jolle työvoiman, koneiden ja rakennustuotteiden saannin varmistaminen 3 momentissa tarkoitettuun välttämättömään rakentamiseen toisin vaadi. Kunnan rakennustarkastaja voi peruuttaa myöntämänsä aloitus- ja jatkamisluvan, jos välttämättömää rakentamista ei voida muutoin turvata.

Välttämättömää rakentamista ovat erityisesti:

- 1) puolustusvoimien ja maanpuolustusta koskevat hankkeet ja korjaustyöt;
- 2) väestön suojaamisen, huollon ja turvallisuuden vaatimat rakennus- ja korjaustyöt;
- 3) ~~energiahuollon~~ energia- ja vesihuollon vaatimat rakennus- ja korjaustyöt;
- 4) liikenne- ja viestintäyhteyksien kiireelliset rakennus- ja korjaustyöt;
- 5) väestön toimeentulon tai huoltovarmuuden kannalta tärkeän teollisuuden rakennus- ja korjaustyöt;
- 6) sairaalat ja terveysasemat sekä niiden korjaustyöt.

Puolustusvoimat ei tarvitse aloitus- tai jatkamislupaa rakentamishankkeidensa toteuttamiseen. Aloitus- tai jatkamislupaa ei tarvita myöskään 75 §:ssä tarkoitettuun tilapäisen väestönsuojan rakentamiseen tai kiireellisiin ~~energiahuollon~~ energia- tai vesihuollon rakennus- ja korjaustöihin.

Aloitus- ja jatkamislupaa koskeva hakemus jätetään kunnan rakennusvalvonnalle. Kunnan rakennustarkastaja myöntää rakentamishankkeen aloitus- ja jatkamisluvan. Lupa- ja valvontavirasto myöntää kuitenkin aloitus- ja jatkamisluvan alueellisesti merkittävillä hankkeilla ja ympäristöministeriö valtakunnallisesti merkittävillä hankkeilla. Alueellisesti merkittävät ja valtakunnallisesti merkittävät hankkeet määritellään valtioneuvoston asetuksella.

Kunnan rakennustarkastajan on toimitettava tieto aloitus- ja jatkamisluvasta rakennetun ympäristön tietojärjestelmään.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin välttämättömästä rakentamisesta.

Perustelut

Maa- ja metsätalousministeriö esittää, että vesihuolto Yhteiskunnan turvallisuusstrategian tunnistamana elintärkeänä toimintona, yhteiskunnan kriittisenä infrastruktuurina ja välttämättömyyspalveluna tulisi huomioida valmiuslain välttämättömän rakentamisen turvaamista koskevissa säännöksissä. Ehdotetun valmiuslain 141 §:ssä säädetään rakentamisen aloitus- ja jatkamisluvasta. Pykälän 3 momentissa on lueteltu välttämätöntä rakentamista. Maa- ja metsätalousministeriö näkee, että myös vesihuollon vaatimat rakentamis- ja korjaustyöt tulisi tunnistaa välttämättömäksi rakentamiseksi. Lisäksi maa- ja metsätalousministeriö esittää, että pykälän 4 momentissa huomioitaisiin kiireelliset vesihuollon rakennus- ja korjaustyöt energiahuollon kiireellisten rakennus- ja korjaustöiden rinnalla töinä, joihin ei tarvita aloitus- ja jatkamislupaa.

Kansliapäällikkö

Pekka Pesonen

Valmiuspäällikkö

Pentti Lähteenoja

VN/5137/2022-MMM-332

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: